

Een verslag bereikte de kerk in Rome. Priester Christovão Ferreira, die door de orde der jezuiten naar Japan was uitgezonden, zou het geloof hebben afgezworen na de foltering van de 'put' in Nagasaki. Deze priester, die zich al 33 jaar in Japan bevond, bekleedde het hoogste ambt in dat gebied en gaf als oudere priester leiding aan paters en gelovigen.

Begiftigd met een zeldzame theologische deskundigheid zette hij, ondergedoken in de streek Kamigata, zelfs tijdens de vervolgingen zijn missiewerk voort. Uit zijn brieven sprak een rotsvast geloof. Het was onvoorstelbaar dat een dergelijke man onder welke omstandigheden dan ook de kerk zou verraden. Zowel in kerkelijke kringen als bij de orde der jezuiten dachten de meesten dat het een vals rapport was, opgemaakt door heidense Nederlanders of Japanners.

Uit brieven van missionarissen was natuurlijk ook bij de kerk in Rome bekend dat de zending zich in Japan in een moeilijk parket bevond. Na 1587, toen de generaal-regent Hideyoshi zijn politiek wijzigde en het christelijk geloof begon te vervolgen, werden eerst 26 priesters en gelovigen tot de brandstapel veroordeeld op de Nishizakaheuvel in Nagasaki. Daarna werden christenen overal uit hun huizen verdreven en gemarteld en namen massaslachtingen een aanvang.

De Tokugawa-shogun zette op zijn beurt deze politiek voort en besloot in 1614 alle predikers van het christelijk geloof naar over-

zees gebied te verbannen. Volgens rapporten van de missionarissen werden op de zesde en zevende dag van de tiende maand van dat jaar zeventig priesters, onder wie ook Japanse, bijeengebracht in Kibachi op Kyūshū, en samengeperst in vijf jonken die naar Macao en Manilla gingen, weggestuurd naar hun oord van verbanning. Het was een regenachtige dag, de zee was grijs en wild. Er hing een regengordijn vanaf de baai tot aan de overkant van het voorgebergte, waar de boten doorheen voeren. Ze verdwenen aan de horizon. Toch waren 37 priesters die de gelovigen niet in de steek wilden laten, ondergedoken in Japan, niettegenstaande de strikte order tot ballingschap. Ferreira was een van deze ondergrondse paters geweest. Hij bleef zijn superieuren bericht sturen over de priesters en hun volgelingen, die de een na de ander werden gearresteerd en tot de brandstapel veroordeeld. De brief die hij op de 22e dag van de derde maand van 1632 vanuit Nagasaki aan de pater-inspecteur André Palmeiro verzond, is tot op heden bewaard gebleven. Hij geeft een goed beeld van de omstandigheden in die tijd.

In mijn vorige brief heb ik de situatie van het christendom hier uiteengezet. Daarop aansluitend ga ik verder met wat er sindsdien is voorgevallen. Allen zijn uitgeput door nieuwe vervolgingen, onderdrukking en ontberingen. Laat ik beginnen met het verhaal van vijf broeders, die na 1629 gevangen zijn genomen vanwege het geloof. Het zijn Bartolomé Gutiérrez, Francisco de Jesus, Vicente de San Antonio van de orde der augustijnen, Antonio Ishida van onze orde en Gabriel de Santa Magdalena van de franciscanen. De gouverneur van Nagasaki, Takenaka Uneme, probeerde hen het geloof te laten verwerpen en de moed van de gelovigen te breken door onze heilige leer en haar dienaren te bespotten. Al snel besefte Uneme echter dat hij de vastbeslotenheid van de paters met woorden alleen niet kon veranderen. Daarop besloot hij een andere methode te gaan gebruiken. Hij zou hen martelen met het kokende water van de hete bronnen de “Hellen” in Unzen.

Hij gaf bevel om de vijf priesters naar Unzen te brengen en hen

met het kokendhete water te martelen tot zij het geloof zouden verloochenen, maar hen beslist niet te doden. Verder besloot hij ook Beatriz, de vrouw van Antonio da Silva, en hun dochter Maria te laten martelen. Dat gebeurde omdat zij ondanks langdurige aandrang er geen gehoor aan hadden gegeven het geloof te verwerpen. Op de derde dag van de twaalfde maand vertrokken allen uit Nagasaki, in de richting van Unzen. De twee vrouwen stapten in een draagstoel, de vijf mannen stegen te paard en namen afscheid van de mensen. Toen ze in de haven van Himi aankwamen, slechts enkele kilometers verderop, werden hun armen en polsen vastgebonden. Ze kregen voetboeien om en vervolgens werden ze in een boot geladen. Een voor een werden ze stevig aan de zijkant van de boot vastgesnoerd.

's Avonds bereikten ze de haven van Obama, waar het gebergte van Unzen begint. De volgende dag trokken ze de bergen in. Daar werden ze alle zeven in een hutje gestopt. Dag en nacht waren zij, aan handen en voeten geboeid, door bewakers omgeven. Talrijk was het aantal ondergeschikten van Uneme, maar ook de lokale magistraat had bewakers gestuurd, zodat er sprake was van opperste waakzaamheid. Op de weg door de bergen werden overal uitkijkposten neergezet. De mensen mochten niet passeren zonder een bewijs van toestemming van de beambten.

De volgende dag ving het martelen aan, en wel op de volgende manier. De zeven werden een voor een, geïsoleerd van alle aanwezigen, naar de rand van een kokende vijver gebracht. Men wees hen op het hoog opspattende, hete water en drong erop aan het geloof te verwerpen, voordat hun lichaam de gruwelijke pijn van het water zou moeten ondergaan. Door de kou leek het of de vijver kookte met een razende kracht. Zonder hulp van God zou men alleen bij de aanblik al de moed verliezen. Allen gedroegen zich echter zeer dapper, gesterkt door Gods zegen, en zeiden dat men hen maar moest martelen, maar dat ze de leer waar ze in geloofden beslist niet op zouden geven. Toen de beambten dit resolute antwoord

hoorden, ontdeden ze de gevangenen van hun kleren, bonden hun handen en voeten met touw aan elkaar, schepten met hoosvaten waarin ongeveer een halve kanaar ging het kokende water op en goten dit over hen heen. Dat ging niet met een grote plons, want om het lijden te verlengen, hadden ze in de bodem van het vat ettelijke gaten gemaakt.

De helden van Christus ondergingen dit ondraaglijk lijden roerloos. Alleen de nog jonge Maria bezwijmde onder deze zeer ernstige pijniging. “Ze heeft het geloof afgezworen, ze heeft het geloof afgezworen!” schreeuwden de beambten toen ze dit zagen. Ze brachten het meisje naar de hut en stuurden haar de volgende dag naar Nagasaki terug. Maria protesteerde dat ze het geloof niet had verworpen, en drong erop aan samen met haar moeder en de anderen gemarteld te worden, maar men luisterde niet naar haar.

De andere zes bleven in de bergen en brachten daar 33 dagen door. In die tijd ondergingen de twee paters Francisco en Antonio, en ook Beatriz, elk zesmaal de marteling van het kokende water, pater Vicente viermaal en de paters Bartolomé en Gabriel tweemaal, maar bij geen van hen kwam een jammerklacht over de lippen. Beatriz en de paters Antonio en Francisco werden langer gekweld dan de anderen, Beatriz da Costa in het bijzonder. Daar zij, hoezeer men haar ook martelde of op haar inpraatte, meer moed toonde dan een man, werd ze na de marteling van het hete water zelfs nog aan een andere kwelling onderworpen. Ze werd voor lange tijd boven op een rotsblok neergezet en met scheldwoorden en beledigingen overladen. Maar hoe razend de wachters zich ook maakten, ze liet zich niet van haar stuk brengen.

De anderen werden niet al te ernstig gemarteld, aangezien ze lichamelijk niet sterk waren of zelfs ziek. Het was immers van meet af aan de bedoeling van de gouverneur geweest hen het geloof te laten afzweren, niet hen te doden. Om deze reden was er ook speciaal een dokter naar de bergen gekomen om hun wonden te verzorgen.

Uiteindelijk begreep Uneme dat hij niet zou winnen. Integen-

deel, toen hij van zijn ondergeschikten, die getuige waren van de moed en kracht van de paters, rapporten ontving waarin stond dat eerder de geisers en vijvers van Unzen leeg zouden raken dan dat zij de paters van gedachten zouden kunnen doen veranderen, besloot hij hen naar Nagasaki terug te laten brengen. Op de vijfde dag van de eerste maand stopte Uneme Beatriz da Costa in een huis van twijfelachtige reputatie en de vijf priesters in de plaatselijke gevangenis. Zij zitten daar nu nog. Ons heilig geloof gloeit op onder het volk en de gelovigen vatten moed. In tegenstelling tot wat de tiran beoogd had, is er juist een glorieus einde gekomen aan deze strijd, die had moeten eindigen in een nederlaag.'

In de kerk van Rome achtte men het ondenkbaar dat pater Ferreira, na zo'n brief, onder welke marteling dan ook, God en de kerk zou verwerpen en zich aan de heidenen zou overgeven.

In 1635 kwamen in Rome vier priesters bijeen rond de centrale figuur van pater Rubino. Deze mannen hadden het plan opgevat om koste wat het kost naar Japan te gaan, het land van de vervolgingen, teneinde het gezichtsverlies dat de kerk had geleden door de vermeende afvalligheid van Ferreira te compenseren en ondergronds missiewerk te bedrijven. Dit roekeloze plan werd aanvankelijk niet goedgekeurd door de kerkelijke autoriteiten. Hoewel men het vuur en de missiedrang van de priesters wel begreep, konden de hogere autoriteiten er niet onmiddellijk mee instemmen nog meer priesters te sturen naar dit uiterst gevaarlijke, heidense land. Aan de andere kant was het onaanvaardbaar om de voortrekkers te verliezen in Japan, waar sinds de dagen van de heilige Franciscus Xaverius het beste zaad was gezaaid van de hele Oriënt, of om de gelovigen, die langzamerhand wanhopig werden, aan hun lot over te laten. Bovendien was het feit dat Ferreira zijn geloof zou hebben afgezworen in een klein landje dat voor de Europeanen in die tijd aan het einde van de wereld lag, niet louter een persoonlijke frustratie. Nee, dat

werd door hen als een verpletterende nederlaag beschouwd voor het geloof en de ideeën van Europa als geheel. Deze gedachte won steeds meer terrein en na vele bezwaren werd er toestemming verleend voor de reis van pater Rubino en de vier priesters.

Afgezien van hen waren ook in Portugal drie jonge priesters op het idee gekomen in Japan onder te duiken, zij het om een andere reden. Zij waren vroeger, in het oude klooster van Campolide, leerlingen geweest van Ferreira, die toen belast was met de opleiding van theologiestudenten. Deze drie mannen – Francis Garpe, Juan de Santa Marta en Sebastian Rodrigo – konden absoluut niet aannemen dat hun vereerde leermeester Ferreira zijn kans op een stralend martelaarschap zou hebben verworpen en als een hond voor de heidenen zou hebben gekropen. De gevoelens van deze drie jongeren waren in overeenstemming met de algemene opinie van de clerus in Portugal. De drie mannen wilden naar Japan oversteken en persoonlijk de ware toedracht van de zaak vaststellen. Net als in Italië wilden ook hier hun superieuren er eerst niet mee instemmen, maar ze bezweken uiteindelijk toch voor alle druk en besloten het gevaarlijke missiewerk naar Japan goed te keuren. Dat was in 1637.

De drie jonge priesters begonnen onmiddellijk met de voorbereidingen voor hun lange tocht. In die tijd reisden de Portugese missionarissen wanneer zij naar de Oost gingen, vanaf Lissabon gewoonlijk eerst met de Indische vloot mee richting India. Het vertrek van de Indische vloot was in die dagen een van de grootste en drukste feesten in Lissabon. De Oriënt, die toen letterlijk als het einde van de wereld werd beschouwd en de uiterste rand daar weer van, Japan, begon nu levendig vorm aan te nemen voor de drie mannen. Als ze op de kaart keken, zagen ze tegenover Afrika het door Portugal geregeerde deel van India liggen, en heel ver daar vandaan de verspreid liggende landen en eilanden van Azië. Japan lag aan de oostelijke rand daarvan klein getekend, als een soort larve. Om er te komen, moest men eerst naar Goa in India oversteken, en

daarna nog zeer lange tijd vele zeeën doorkruisen. Sinds de dagen van Franciscus Xaverius mocht men Goa wel de stad noemen die de basis vormde voor de missie in de Oriënt. Priesters uit Europa leerden er de omstandigheden van de diverse landen kennen, tezamen met theologiestudenten die uit alle delen van de Oriënt voor studie naar de twee St. Paolo-seminaries kwamen. Het was de plaats waar ze een half of soms wel een heel jaar moesten wachten voor er een boot beschikbaar was die naar het voor hen bestemde land ging.

De drie mannen bestudeerden de situatie in Japan grondig, voor zover bekend. Gelukkig hadden na Luis Fróis vele Portugese missionarissen uit Japan rapporten over de situatie verzonden. Volgens deze berichten spreidde de nieuwe shogun, Iemitsu, een nog wreder politiek van onderdrukking ten toon dan zijn vader en grootvader. In het bijzonder in Nagasaki had de gouverneur, Takenaka Uneme, sinds 1629 gelovigen gemarteld met mensonwaardige wreedheid. Hij had gevangenen laten weken in kokendhete bronnen en er bij hen op aangedrongen het geloof te verwerpen en zich te bekeren. Naar verluidt bedroeg het aantal slachtoffers op een dag soms wel zestig of zeventig man. Daar ook Ferreira zelf een dergelijk rapport had uitgebracht, viel aan de juistheid ervan niet te twijfelen. Ze moesten zich van meet af aan realiseren dat het lot dat hen wachtte na voltooiing van de lange, zware reis, hoe dan ook vele malen erger zou zijn dan de reis zelf. Sebastian Rodrigo, in 1610 geboren in de beroemde mijnstad Tasco, trad op zeventienjarige leeftijd in het klooster. Juan de Santa Marta en Francis Garpe, geboren in Lissabon, waren de kameraden met wie Rodrigo in het klooster van Campolide zijn opleiding genoot. Vanaf het kleinseminarie hadden ze dagelijks zij aan zij gestudeerd en ze herinnerden zich natuurlijk levendig hun beschermheer Ferreira die hun theologie had onderwezen.

Nu leefde de eerwaarde Ferreira ergens in Japan. Rodrigo en de zijnen vroegen zich af in hoeverre die heldere blauwe ogen en het gezicht van Ferreira, dat een zachte glans uitstraalde, veranderd

zouden zijn onder de martelingen van de Japanners. Ze konden zich dat gezicht absoluut niet met een verwrongen uitdrukking van vernedering voorstellen. Ze konden niet geloven dat Ferreira God de rug had toegekeerd en zijn zachtaardigheid had afgelegd. Rodrigo en zijn kameraden wilden koste wat het kost naar Japan om zich daar op de hoogte te stellen van Ferreira's lot, van zijn leven.

De Indische vloot waarop de drie mannen zich op de 25e dag van de derde maand inscheepten, vertrok vanuit de monding van de Taag, onder saluutschoten van het fort Belem. Ze waren na de zegening van bisschop João Dasco aan boord gegaan van het admiraalsschip, de Santa Isabella. Toen de schepen 's middags het einde van de geel gekleurde riviermonding bereikten en de blauwe zee opvoeren, bleven zij, leunend tegen de reling, eindeloos lang naar de goud glanzende kaap en de bergen staren. De rode muren van boerderijen, een kerk. Vanuit de toren van die kerk dreef op de wind het gebeier van de klokken die de schepen uitgeleide deden, naar het dek.

In die tijd moest men ver rond het zuiden van Afrika varen om in de richting van Oost-India te komen. Drie dagen na vertrek kwam de vloot bij de westkust van Afrika in een hevige storm terecht.

Op de tweede dag van de vierde maand kwamen ze bij het eiland Porto Santo aan, en spoedig daarna bij Madeira. Op de zesde dag, nadat ze de Canarische Eilanden hadden bereikt, werden ze getroffen door eindeloze regenbuien en windstilte. Daarvandaan werden ze door de stroming teruggedreven van de derde graad noorderbreedte naar de vijfde graad, tot bij de kust van Guinea.

Wanneer er geen wind woei, was de hitte niet te verdragen. Bovendien braken er op de schepen ziektes uit. Het aantal zieken onder de opvarenden van de Santa Isabella dat op dek of te kooi lag te kreunen, was tot boven de honderd opgelopen. Rodrigo en de anderen hadden het er evenals de schepelingen druk mee de zieken te verzorgen, en ze hielpen ook met aderlaten. Op de 25e dag van de zevende maand, op het festival van Sint-Jacobus, ronden de

schepen eindelijk Kaap de Goede Hoop. Op de dag dat ze de Kaap rondden, overviel hen voor de tweede maal een heftige storm. Het hoofdzeil scheurde los en stortte met donderend geraas op het dek. Rodrigo en de zijnen alsook de zieken werden opgetrommeld om de voormast die aan hetzelfde gevaar blootstond te redden, maar toen dat eindelijk gelukt was, liep het schip op een rif. Als een ander schip hen niet onmiddellijk had geholpen, zou de Santa Isabella daar reddeloos zijn gezonken.

Na de storm ging de wind liggen. De zeilen hingen krachteloos neer aan de mast. Alleen de pikzwarte schaduw ervan viel op de lichamen en gezichten van de zieken die voor dood op het dek lagen. Elke dag lag het zeeoppervlak daar alleen maar drukkend heet te glinsteren. Er rolden zelfs geen golven aan. Doordat de reis zo uitliep, raakten voedsel en water op. Het was ten slotte op de negende dag van de tiende maand dat ze eindelijk hun doel bereikten: Goa.

In Goa konden ze veel meer bijzonderheden over de toestand in Japan aan de weet komen dan in hun eigen land. Ze hoorden dat er sedert de januarimaand van het jaar waarin ze vertrokken waren, 35.000 Japanse christenen in opstand waren gekomen in Shimabara, en dat deze aan het slot van een wanhopige strijd met de troepen van het shogunaat allemaal waren afgeslacht – oud of jong, man of vrouw.

Ten gevolge van deze oorlog was de streek al vrijwel ontvolkt geraakt en nog werden de overgebleven christenen een voor een opgespoord. Het nieuws dat Rodrigo en de anderen echter het meest schokte, was dat Japan ten gevolge van deze oorlog de handel en betrekkingen tussen Portugal en hun land had afgekapt en het de Portugese schepen had verboden ooit nog naar hen over te steken.

De drie priesters, die nu beseften dat er uit hun vaderland helemaal geen schepen meer naar Japan voeren, zochten met een gevoel van wanhoop hun weg naar Macao. Deze stad was de uiterste basis van Portugal in het Verre Oosten en tegelijkertijd hoeksteen van de handel tussen China en Japan. Hoewel ze nog enige hoop

koesterden, kregen ze ook hier spoedig na aankomst een ernstige waarschuwing van pater-visitator Valignano. Hij zei dat de missie in Japan hopeloos verloren was en dat de orde in Macao er met deze risico's niet over peinsde nog langer missionarissen te zenden. Deze pater had tien jaar daarvoor een missie-seminarie gevestigd in Macao om missionarissen op te leiden voor China en Japan. Sinds het begin van de christenvervolging in Japan behartigde hij alle belangen van de orde der jezuiten aldaar.

Valignano vertelde het volgende over Ferreira, die de drie mannen na aankomst in Japan wilden gaan zoeken. Vanaf 1633 was de berichtgeving van ondergrondse missionarissen geheel opgehouden. Men had van Hollandse schepelingen die vanuit Nagasaki naar Macao terugkeerden, vernomen dat Ferreira gevangengenomen en in Nagasaki aan de marteling van de 'put' onderworpen was. Meer nieuws was er niet en het bleek onmogelijk dit te verifiëren, omdat het Hollandse schip was vertrokken op de dag dat Ferreira in de put was gehangen. Het enige dat men hier wist, was dat de recent benoemde gouverneur voor religieuze zaken, I-no-ue, heer van Chikugo, Ferreira had ondervraagd. Onder deze omstandigheden kon hij het als hoofd van de orde in Macao beslist niet goedkeuren dat zij naar Japan overstaken. Zo luidde de eerlijke mening van vader Valignano.

Heden ten dage zijn er in het 'Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Gebiedsdelen Overzee' in Portugal nog enkele brieven te vinden van Sebastian Rodrigo, die bewaard zijn gebleven. De eerste begint op het ogenblik waarop hij en zijn twee kameraden van pater Valignano de situatie in Japan vernemen, zoals hier zojuist beschreven werd.

Brief van Sebastian Rodrigo

Vrede des Heren. Glorie zij Jezus Christus.

Ik heb u reeds geschreven hoe wij op de negende dag van de tiende maand van het vorig jaar in Goa aankwamen en op de eerste dag van de vijfde maand vanuit Goa in Macao arriveerden. Onze gezelschap op deze zware reis, Juan de Santa Marta, is echter volkomen uitgeput. Hij lijdt veelvuldig aan aanvallen van malaria. Francis Garpe en ik zijn wel weer op krachten gekomen, dank zij het welgemeende, vriendelijke onthaal in het seminarie van de missie.

De rector van dit seminarie, de eerwaarde Valignano die hier al meer dan tien jaar verblijf houdt, kante zich eerst openlijk tegen onze reis naar Japan. In zijn privévertrekken, van waaruit wij de baai in één oogopslag konden overzien, zei hij hieromtrent het volgende: 'Ik ben gedwongen er vanaf te zien nog meer missionarissen naar Japan te sturen. De zeereis is heel gevaarlijk voor een Portugees schip, en jullie zouden reeds voor aankomst in Japan ettelijke hindernissen tegenkomen.'

Het bezwaar dat de rector opwierp, was redelijk. Niet alleen had de Japanse regering de handel vanaf 1636 volledig verboden op grond van de verdenking dat Portugezen de hand hadden gehad in de opstand van Shimabara, maar daar kwam nog bij dat er op zee, vanaf Macao tot in de Japanse wateren, protestantse Engelse en Hollandse oorlogsschepen opdoken die onze koopvaarders beschooten.

Knipperend met zijn van koorts gloeiende ogen sprak Juan de Santa Marta: ‘Toch moet een heimelijke overtocht – met Gods hulp – slagen. Beroofd van hun priesters zijn de gelovigen in dat land nu zo hulpeloos als een kudde schapen. Iemand moet er koste wat het kost heengaan om hen te bemoedigen en te voorkomen dat het vuur van hun geloof dooft.’

De eerwaarde Valignano deed er op dat moment met vertrokken gelaat het zwijgen toe. Hij verkeerde beslist in een ernstig dilemma, heen en weer geslingerd tussen zijn plicht als hoogste autoriteit en het lot van de arme gelovigen in Japan, die vervolgd werden. Daarom bleef de oude priester enige tijd zwijgen, de ellebogen op zijn schrijftafel gesteund, het hoofd in de handen. In de verte was vanuit de kamer de haven van Macao te zien. Jonken dreven als zwarte vlekken op de door de avondzon rood getinte zee.

‘We hebben nog een taak te vervullen: inlichtingen inwinnen omtrent het welzijn van pater Ferreira, die leermeester was van ons alle drie.’

‘Over eerwaarde Ferreira hebben we helemaal niets meer vernomen. De berichtgeving over hem is heel vaag. En nu hebben we zelfs geen mogelijkheden meer om de juistheid daarvan vast te stellen.’

‘Leeft hij eigenlijk nog wel?’

‘Zelfs dat weten we niet.’ Valignano keek op. Zijn ademhaling leek meer op een zucht.

‘De berichten die hij mij geregeld stuurde, zijn sinds 1633 helemaal opgehouden. Ik kan nu echt niet zeggen of hij in benarde omstandigheden verkeert, aan een ziekte is overleden, geketend ligt in de kerkers der heidenen of dat hij, zoals jullie denken, een glorierijk martelaar is geworden. Zelfs of hij nog leeft, weet ik niet, noch of hij wel in leven is en ons brieven wil sturen maar daar geen kans toe ziet.’

De eerwaarde Valignano kon het op dat moment niet over zijn lippen krijgen om te zeggen dat pater Ferreira bezweken zou zijn onder de martelingen der heidenen, zoals het gerucht wilde. Net als

wij kon ook hij die bezwarende gedachte aan zijn oude makker niet verdragen.

‘Dat is het niet alleen...’ zei hij, alsof hij tegen zichzelf sprak. ‘Er is nu een man in Japan ten tonele verschenen, die erg kwaadaardig handelt jegens de christenen. Zijn naam is I-no-ue.’

Voor de eerste keer hoorden wij toen de naam I-no-ue.

Volgens Valignano was een man als Takenaka, die voorheen als gouverneur van Nagasaki vele christenen had afgeslacht, nog niets vergeleken met deze I-no-ue. Om de naam van deze Japanner, die we waarschijnlijk spoedig na aankomst in Japan zouden ontmoeten, in ons geheugen te prenten, herhaalden we de voor ons ongewone klanken binnensmonds. De eerwaarde bezat uit de laatste brief die de Japanse gelovigen op Kyūshū hadden gestuurd, enige kennis omtrent deze gouverneur. Na de opstand in Shimabara was I-no-ue de feitelijke gangmaker van de christenvervolgingen geworden. In tegenstelling tot zijn voorganger Takenaka echter, zou hij volop gebruikmaken van vernuftige methodes, met de geslepenheid van een slang, waardoor hij gelovigen die tot dan toe niet ontmoedigd waren door martelingen of bedreiging, hun geloof deed afzweren.

‘Het is heel droevig,’ zei de eerwaarde, ‘eens was I-no-ue van ons geloof, hij is zelfs gedoopt.’

Over deze kwelgeest zal ik u later nog wel meer kunnen vertellen... Al was Valignano als hoogste autoriteit voorzichtig, toch bezweek hij ten slotte voor ons enthousiasme (vooral dat van onze gezelschap Garpe) en stemde hij toe in een heimelijke overtocht naar Japan. De teerling was eindelijk geworpen. We hadden tenslotte tot nu toe onze weg gevonden naar dit gedeelte van de Oriënt voor de verlichting der Japanners en tot glorie van de Heer. We zouden op onze latere bestemming zeker moeilijkheden en gevaren kunnen verwachten die niet te vergelijken waren met die welke we hadden gelopen in de Indische Oceaan, op onze reis vanaf Afrika. In mijn hart welden echter onophoudelijk de woorden op: ‘Wanneer gij in deze stad vervolgd wordt, dient gij naar een andere te gaan’ (uit het

Evangelie van Mattheus) en: 'De Heer is onze God. De Heer zij de glorie, aanbidding en almacht,' uit de Openbaringen.

Zoals ik u enige tijd geleden al heb geschreven, ligt Macao aan de monding van een grote rivier, de Pei-chiang. De stad is gebouwd op eilanden die aan de ingang van de baai verspreid liggen. Zoals bij alle oosterse steden zijn er hier geen wallen die de stad omgeven. Zodoende weet men niet waar de stadsgrens is, en de huizen van de Chinezen liggen als grauwe sintels wijd verspreid. Wanneer u zich hier welk dorp uit ons land dan ook voorstelde, zou u zich ernstig vergissen. Men zegt dat de bevolking uit ongeveer 20.000 personen bestaat, maar dat is geen betrouwbaar cijfer. Wat ons aan ons geboorteland doet denken, zijn de residentie van de gouverneur die gebouwd is in het centrum van de stad, de handelshuizen in Portugese stijl, en de wegen, geconstrueerd met grote keien. De kanonnen van het fort staan op de baai gericht, maar gelukkig zijn ze tot nu toe niet gebruikt.

Het grootste deel der Chinezen heeft geen oren naar onze leer. Op dat punt is onze verwachting duidelijk op Japan gericht. Sint Franciscus Xaverius noemde dat 'het voor het christendom meest geschikte land in het Oosten'. Wat een ironie: door het verbod van de Japanse regering om met eigen boten naar andere landen te varen, is de handel in ruwe zijde het monopolie geworden van de Portugese kooplieden in Macao. De totale export van deze haven schijnt dit jaar 40.000 serafijn te zullen gaan bedragen, 10.000 serafijn meer dan verleden jaar of het jaar daarvoor.

Ik moet u vandaag iets fantastisch melden. Wij hebben gisteren al een Japanner ontmoet. Vroeger schijnen er vrij veel Japanners – monniken en kooplieden en dergelijke – Macao te hebben bezocht, maar die bezoeken zijn opgehouden sinds de invoering van de isolatiepolitiek in hun land. Ook de enkele achterblijvers zijn naar huis teruggekeerd. Zelfs de eerwaarde Valignano meende, toen wij hem ernaar vroegen, dat er in deze stad geen Japanners meer waren.

Heel toevallig vernamen wij echter dat er één Japanner te midden van de Chinezen leeft. Gisteren, het was een regenachtige dag, bezochten wij de stad op zoek naar heimelijke passage naar Japan. We moesten in elk geval een boot vinden en een kapitein en bemanning aanmonsteren.

Macao in de regen... regen maakt deze sombere stad nog triester. Zowel zee als stad zien volkomen grijs. De Chinezen sluiten zich op in huizen die op stallen lijken. Geen schim vertoont zich op de bijzonder modderige wegen. Wanneer we deze straten bekijken, gaan we filosoferen over het leven, ik weet niet waarom, en worden we weemoedig.

Toen we de Chinees bezochten die ons genoemd was, vertelde hij ons meteen dat er hier in Macao een Japanner woonde die er hevig naar verlangde terug te keren naar zijn land. Op ons verzoek gingen zijn kinderen de man onmiddellijk halen. Hoe moet ik u vertellen over de eerste Japanner die ik in mijn leven heb ontmoet? Dronken wankelde er een man de kamer binnen. De naam van deze voddenaar luidde Kichijirō. Zijn leeftijd schatte ik op acht- of negentwintig. Volgens de antwoorden die hij uiteindelijk op onze vragen gaf, zou hij een visser zijn uit de streek Hizen, dicht bij Nagasaki. Hij was door een Portugees schip gered toen hij, nog voor de opstand in Shimabara, op zee rondreef. Dronken als hij was, stonden de ogen van de man toch sluw. Tijdens ons gesprek keek hij ons soms helemaal niet aan.

‘Bent u een christen?’ Toen onze gezelschapsgenoot Garpe die vraag stelde, zweeg de man plotseling helemaal. Het was ons niet duidelijk waarom de vraag van Garpe hem mishaagde. In het begin wilde hij niet zoveel zeggen, maar al gauw ging hij op onze vragen in en begon hij stukje bij beetje te vertellen over de methodes van vervolging op Kyūshū. De man zou er in het dorp Kurasaki in Hizen getuige van zijn geweest hoe 24 gelovigen door de daimyō werden veroordeeld tot de ‘waterkruisiging’. ‘Waterkruisiging’ houdt in dat men houten palen in zee zet, de christengelovigen er aan vastbindt en

ze aan hun lot overlaat. Wanneer de vloed opkomt, reikt het water tot hun dijen. De gevangenen raken langzamerhand uitgeput en sterven binnen een week een wel heel afgrijselijke dood. Zou zelfs een Nero in de Romeinse tijd zo'n wrede methode hebben kunnen uitdenken?

Onder het praten merkten wij iets vreemds op. Toen Kichijirō mompelend over deze huiveringwekkende scène vertelde, vertrok hij zijn gezicht plotseling en zweeg. Hij zwaaide met zijn handen alsof hij deze vreselijke herinnering volledig uit zijn geheugen wilde bannen. Waarschijnlijk waren er onder het twintigtal gelovigen dat tot deze 'waterkruisiging' was veroordeeld, vrienden of bekenden van hem geweest. Wij hadden vast zout gestrooid in een open wond.

'Je bent toch zeker wel gelovig?' vroeg Garpe dringend. 'Ja toch?'
'Nee, nee,' schudde Kichijirō.

'Maar je wilt wel dolgraag naar Japan terug? Gelukkig hebben wij het geld om een schip te kopen en een bemanning bijeen te brengen. Als je dus met ons mee wilt naar Japan...'

Bij deze woorden lichtten de gele, troebele ogen van de dronken Japanner sluw op en hij mompelde, in een hoek van de kamer gezeten met zijn armen om zijn knieën, dat hij graag mee terug wilde. Alleen maar om zijn naaste verwanten in zijn geboortedorp terug te zien, zei hij, alsof hij zich moest verontschuldigen! We begonnen onmiddellijk met deze schuchtere kerel te onderhandelen. Een vlieg vloog zoemend rondjes, op steeds maar dezelfde plaats in de kamer. Op de vloer lag de fles waar de man uit had gedronken, omgevallen. We zeiden dat we ons na landing in Japan helemaal niet zouden kunnen oriënteren, dat we bericht moesten sturen aan gelovigen die ons wilden herbergen en ons op allerlei manieren moesten helpen. We moesten in die eerste fase gebruik van hem maken. Kichijirō zat lange tijd met het gezicht naar de muur, de armen rond de knieën, de voorwaarden die we hem als tegenprestatie stelden te overdenken, maar ten slotte accepteerde hij ze. Het zou

voor hem zeer riskant worden, maar daar zal hij zich bij neergelegd hebben, omdat het er niet naar uitzag dat hij ooit nog naar Japan zou kunnen terugkeren als hij deze kans voorbij liet gaan.

Dankzij de eerwaarde Valignano kregen wij een grote jonk in handen. Hoe broos en hoogmoedig zijn echter de plannen van mensen. Vandaag kregen wij bericht dat de boot bijna helemaal door witte mieren is opgegeten. IJzer en teer zijn hier immers haast niet te krijgen...

Ik schrijf dagelijks stukje voor stukje aan deze brief, waardoor het een soort dagboek zonder data is geworden. Hebt u alstublieft wat geduld bij het lezen. Een week geleden heb ik u uitgelegd hoe onze jonk bijna helemaal was opgegeten door witte mieren, maar het ziet er – de hemel zij dank – naar uit dat we een manier hebben gevonden om dit probleem op te lossen. We zijn nu van plan hem met planken aan de binnenkant op te lappen en dan naar Formosa te varen. Als deze noodmaatregel het langer houdt, willen we regelrecht doorvaren naar Japan. Verder kunnen we alleen maar bidden om goddelijke bescherming van onze Heer, opdat we niet in de Oostchinese Zee in een hevige storm terecht zullen komen.

Deze keer moet ik u iets treurigs berichten. U weet al dat Santa Marta volledig uitgeput is door de lange bootreis vol ontberingen en dat hij malaria heeft. Nu werd hij opnieuw door felle koorts en koude rillingen overvallen. Hij slaapt in een kamer van het missie-seminarie. Ik vermoed dat u zich er geen voorstelling van kunt maken hoe deerniswekkend vermagerd hij, die eens zo'n flinke man was, nu is. Zijn ogen zijn rood doorlopen. Een natte doek op zijn voorhoofd wordt in een mum van tijd zo heet alsof deze in kokend water werd gedrenkt. We kunnen hem dus in deze toestand onmogelijk meenemen naar Japan. Ook pater Valignano heeft gezegd dat als wij hem hier niet achterlaten voor medische behandeling, hij de overtocht van de andere twee niet kan toestaan.